

Chronologie affaire-Böhmermann

[Achtergrond](#) - 16 april 2019 - Auteur: Marja Verburg

De uitzending van komiek Jan Böhmermann uit maart 2016, waarin hij de Turkse president Erdogan beledigde, groeide uit tot een internationale affaire. Böhmermann werd niet vervolgd voor het beledigen van een buitenlands staatshoofd, maar de rechter heeft wel delen van zijn gedicht verboden. Een chronologisch overzicht.

Donderdag 17 maart 2016

Het programma 'Extra 3', te zien op de ARD, neemt de Turkse president Recep Tayyip Erdogan op de hak met het liedje '[Erdowie, Erdowo, Erdogan](#)'. De president wordt onder meer bekritiseerd omdat hij de persvrijheid met voeten treedt.

Dinsdag 22 maart 2016

De Duitse ambassadeur in Turkije, Martin Erdmann, wordt vanwege het liedje van 'Extra 3' op het matje geroepen. Het Turkse ministerie van Buitenlandse Zaken wil dat Erdmann ervoor zorgt dat het liedje niet meer wordt uitgezonden. Erdmann legt uit dat het om politieke satire gaat, die de Duitse regering niet kan verbieden. Dat Erdmann ter verantwoording wordt geroepen, is dan nog niet publiekelijk bekend in Duitsland.

Dinsdag 29 maart 2016

Ambassadeur Erdmann moet zich opnieuw melden op het Turkse ministerie van Buitenlandse Zaken. Turkije is ontstemd omdat Erdmann met enkele andere westerse diplomaten op vrijdag 25 maart aanwezig was bij het begin van het proces tegen twee kritische Turkse journalisten in Istanbul, melden Duitse media. Nu wordt ook bekend dat Erdmann zich een week eerder moest verantwoorden voor de satire van 'Extra 3'. Volgens het Duitse ministerie van Buitenlandse Zaken heeft Erdmann in dit tweede gesprek het belang van persvrijheid, vrijheid van meningsuiting en een onafhankelijke justitie benadrukt. In Duitsland klinkt kritiek op de bondsregering: die zou zich te stil houden in de zaak omdat ze in verband met de vluchtelingen crisis geen ruzie met Turkije wil.

Woensdag 30 maart 2016

Minister Frank-Walter Steinmeier van Buitenlandse Zaken wijst de kritiek van de hand dat de Duitse regering zich stil houdt uit angst voor ruzie met Turkije. Hij roept Turkije op zich aan de Europese waarden te houden. De bondsregering

spreekt via een woordvoerder haar afkeuring uit over de Turkse reactie op het lied van 'Extra3' en benadrukt dat de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid niet onderhandelbaar zijn. 'Extra 3' brengt de gewraakte clip uit met Engelse en Turkse ondertitels en roept Erdogan uit tot medewerker van de maand.

Donderdag 31 maart 2016

De Duitse komiek Jan Böhmermann reageert in zijn ZDF-programma 'Neo Magazin Royale' op de rel over het lied 'Erdowie, Erdowo, Erdogan'. Böhmermann legt aan de Turkse president uit wat satire is - en dus geoorloofd - en wat belediging of smaad is - en daarom ook in Duitsland niet mag. "Wat nu komt, mag je niet doen", zegt Böhmermann, "dat is in Duitsland verboden". Vervolgens leest hij een gedicht voor dat '*Schmähkritik*' (smaadkritiek, een juridische term) heet, waarin hij Erdogan onder meer een geitenneuker en een pedofiel noemt. [Bekijk het fragment bij de Bild Zeitung](#) (die plaatste het gedicht op haar site toen het bij de ZDF niet meer te zien was)

Vrijdag 1 april 2016

De ZDF verwijdert het fragment met Böhmermanns smaadgedicht over Erdogan uit haar mediatheek. Dit op verzoek van ZDF-programmadirecteur Norbert Himmler, omdat juristen van de zender hebben geconcludeerd dat het om 'verboden smaadkritiek' gaat. De bijdrage voldoet volgens de ZDF-leiding niet aan 'de kwaliteitseisen' van de zender.

Zondag 3 april 2016

Angela Merkel voert een al eerder gepland telefoongesprek met de Turkse premier Ahmet Davutoglu. Daarin noemt Merkel het gedicht van Böhmermann 'bewust kwetsend' en verzekert ze de premier dat de ZDF het fragment inmiddels heeft verwijderd. Ze laat via haar woordvoerder naar buiten brengen dat ze dit gezegd heeft. In Duitsland wordt boos gereageerd: Merkel valt Böhmermann dus af, is de conclusie. Wederom valt het verwijt dat ze zwicht voor de eisen van Turkije omdat ze Erdogan nodig heeft in de vluchtelingencrisis.

Donderdag 7 april 2016

Het Openbaar Ministerie in Mainz onderzoekt of er bij Böhmermanns gedicht sprake is van belediging van een buitenlands staatshoofd. Dit nadat er, volgens een woordvoerder van het OM, zo'n 20 aangiftes van particulieren tegen het gedicht zijn binnengekomen. Belediging van een buitenlands staatshoofd is

geregeld in artikel 103 van het Duitse wetboek van strafrecht. Er staat maximaal 3 jaar gevangenisstraf op en als er sprake is van laster zelfs 5 jaar.

Vrijdag 8 april 2016

Duitsland ontvangt een verzoek van de Turkse regering om Böhmermann te laten vervolgen voor belediging van een buitenlands staatshoofd (artikel 103, zie hierboven bij 7 april). Volgens de wet moet, als zo'n verzoek van een buitenlandse regering komt, de Duitse regering het Openbaar Ministerie eerst toestemming geven voor het de zaak mag onderzoeken. De bondsregering laat weten een aantal dagen de tijd te nemen om over het Turkse verzoek te beslissen. Ondertussen nemen andere cabaretiers het voor Böhmermann op.

Maandag 11 april 2016

Erdogan doet persoonlijk aangifte van belediging tegen Böhmermann volgens artikel 185 van het Duitse wetboek van strafrecht. Anders dan bij artikel 103 (belediging van een buitenlands staatshoofd) is voor deze zaak geen groen licht van de bondsregering nodig. De Turkse vice-premier Numan Kurtulmus noemt Böhmermanns gedicht een belediging van alle 78 miljoen Turken en een 'zwarte misdaad tegen de menselijkheid'. In Duitsland krijgt Böhmermann veel steun - op sociale media onder meer onder #freeboehmi - en is er veel kritiek op de manier waarop Merkel en de bondsregering met de zaak omgaan.

Woensdag 13 april 2016

De Duitse advocaat van Erdogan, Hubertus von Sprenger, laat weten dat de Turkse president de zaak tegen Böhmermann wil doorvoeren tot de Duitse komiek veroordeeld, bestraft en 'weer op het juiste pad' is gebracht. Daartoe wil hij alle juridische mogelijkheden benutten. Böhmermann zelf is inmiddels ondergedoken en krijgt politiebescherming omdat hij wordt bedreigd. Hij heeft zijn uitzending voor donderdag 14 april afgezegd. In Duitsland gaan stemmen op om artikel 103 over belediging van een buitenlands staatshoofd te schrappen. De kritiek op Merkel houdt aan omdat zij het niet voor Böhmermann opneemt.

Donderdag 14 april 2016

Böhmermann houdt vast aan zijn *Schmähgedicht* (smaadgedicht) over de Turkse president Erdogan. Hij weigert een zogenoemde *Unterlassungserklärung* te tekenen, waarin hij zou beloven in de toekomst af te zien van dergelijke satire. Böhmermanns advocaat Christian Schertz heeft aan de advocaten van Erdogan laten weten dat het gedicht klaarblijkelijk verkeerd is begrepen: het is geen losstaand gedicht over Erdogan maar maakt duidelijk wat in Duitsland aan satire geoorloofd is en wat niet.

Medewerkers van de ZDF willen het fragment met Böhmermanns gedicht weer terug in de mediatheek. Dat schrijven ze aan de ZDF-leiding. Op 1 april was het gedicht verwijderd omdat het om 'verboden smaadtiek' ging en niet aan 'de kwaliteitscriteria van de zender' voldeed. De ZDF-leiding antwoordt dat ze bij haar besluit blijft. De medewerkers willen een discussie over de kwaliteitscriteria die de zender hanteert en over de vraag hoever satire mag gaan.

Vrijdag 15 april 2016

Merkel deelt in een persverklaring mee dat de bondsregering het OM toestaat te onderzoeken of er sprake is van belediging van een buitenlands staatshoofd bij Böhmermanns gedicht. Dit naar aanleiding van het verzoek van de Turkse regering van 8 april. Daarmeegeeft ze geen oordeel over Böhmermanns gedicht, zegt ze. Ze vindt dat dit een zaak voor de rechter is en niet voor de politiek. Het kabinet blijkt verdeeld over de zaak. De SPD wilde dat de bondsregering het Turkse verzoek zou afwijzen. Merkel benadrukt in haar verklaring de nauwe banden tussen Turkije en Duitsland, maar hekelt ook de Turkse schending van de vrijheid van meningsuiting en het gebrek aan een onafhankelijke justitie. Verder kondigt ze aan dat artikel 103 over belediging van een buitenlands staatshoofd nog deze regeringsperiode wordt geschrapt, omdat het 'overbodig' is.

Das Statement der [#Bundeskanzlerin](#) im [#Video](#): [#Merkel](#) lässt Justiz ermitteln [#ZDF](#) [#Boehmermann](#) <https://t.co/OWXYQJKbzR>

— ZDF heute (@ZDFheute) [April 15, 2016](#)

De reacties op Merkels verklaring zijn verdeeld. Niet alleen de SPD, ook oppositiepartijen Die Linke en Die Grünen, verschillende media en [cabaretiers](#) en kunstenaars vinden dat Merkel het Turkse verzoek had moeten afwijzen. Commentatoren van [Spiegel Online](#), de [Süddeutsche Zeitung](#) en de [Frankfurter Allgemeine Zeitung](#) schrijven dat Merkel de juiste beslissing heeft genomen.

Zaterdag 16 april 2016

Jan Böhmermann kondigt [op Facebook](#) aan dat hij de komende tijd even geen uitzendingen maakt. Dan kunnen de "publieke opinie en het internet zich weer concentreren op de echt belangrijke dingen zoals de vluchtelingencrisis, kattenfilmpjes of het liefdesleven van Sophia Thomalla". Hij dankt mensen voor de steun die hij heeft gekregen maar zegt nu een tijdje uit Duitsland weg te gaan. "Ik laat me tijdens werk&travel door Noord-Korea de toestand met de pers- en kunstvrijheid nog eens precies uitleggen voordat ik nog een paar dagen met mijn segway op pelgrimstocht over de Jacobsweg ga om mezelf te vinden."

Zondag 17 april 2016

Tweederde van de Duitsers, 65 procent, is tegen het besluit van de Duitse regering om het OM te laten onderzoeken of Böhmermann kan worden vervolgd voor belediging van een buitenlands staatshoofd. Dat blijkt uit een peiling van de ARD. Door het besluit is Merkels populariteit flink gedaald: 45 procent van de Duitsers is nu tevreden met haar werk, begin april was dat 56 procent.

Donderdag 21 april 2016

Minister Maas van Justitie wil paragraaf 103 over de belediging van een buitenlands staatshoofd nog voor de zomer afschaffen. Dat is een stuk sneller dan Merkel op 15 april aankondigde, zij had het toen over 2018. Maas steunt het initiatief van zijn collega in Noordrijn-Westfalen Kutschatj om de wet via de Bondsraad, de vertegewoording van de deelstaten, af te schaffen. Dat zou nog voor de zomer kunnen.

Vrijdag 22 april 2016

Achteraf gezien noemt Merkel het een fout dat ze Böhmermanns gedicht 'bewust kwetsend' heeft genoemd. Ze gebruikte die kwalificatie tijdens een telefoongesprek met de Turkse premier Davutoglu op 3 april. Daarmee heeft ze de indruk gewekt dat haar persoonlijke mening er toe deed, aldus Merkel nu, en leek het alsof ze vrijheid van meningsuiting en persvrijheid niet meer belangrijk vond. Ze benadrukt dat ze die wel belangrijk vindt. Haar beslissing om Böhmermann te laten vervolgen noemt ze nog steeds juist.

Dinsdag 3 mei 2016

In het [interview met Die Zeit](#) reageert Böhmermann voor het eerst sinds de affaire rond zijn lastergedicht. Hij uit zware kritiek op Merkel. "De bondskanselier mag niet schipperen als het om de meningsvrijheid gaat. Maar in plaats daarvan heeft ze me gefileerd, een zenuwzieke despoot voor de thee geserveerd en een Duitse Ai WeiWei van mij gemaakt", zegt Böhmermann.

Donderdag 12 mei 2016

CDU-parlementariër Detlef Seif draagt het smaadgedicht van Böhmermann over Erdogan voor [in de Bondsdag](#) tijdens een debat over de afschaffing van paragraaf 103 over majesteitsschennis. Hij wil daarmee naar eigen zeggen duidelijk maken hoe kwetsend het gedicht is en dat het artikel over majesteitsschennis niet te makkelijk moet worden afgeschaft. Seif laat de context van het gedicht - dat Böhmermann ermee uitlegt dat smaad in Duitsland verboden is - achterwege. Böhmermann reageert via twitter: 'Het smaadgedicht dat de CDU-afgevaardigde Detlef Seif zojuist in de Bondsdag heeft voorgedragen is bewust kwetsend. Schandalig.'

Dinsdag 17 mei 2016

De rechtbank in Hamburg verbiedt Böhmermann delen van zijn smaadgedicht over Erdogan te herhalen. De rechter ziet het gedicht van Böhmermann in principe als satire, maar vindt met name de delen waarin seks aan de orde komt niet toelaatbaar omdat ze beledigend zijn. Als Böhmermann die delen toch herhaalt, dreigt hem een boete van 250.000 euro of een gevangenisstraf van zes maanden. De passages waarin Böhmermann Erdogan bekritiseert over zijn omgang met de vrijheid van meningsuiting mogen wel van de rechter. Böhmermanns advocaat is het niet eens met de uitspraak. Passages uit een gedicht halen en verbieden kan niet als het gaat om de vrijheid van kunst, aldus de advocaat. Böhmermanns gedicht moet als eenheid worden gezien en in de context van de tv-uitzending. Erdogans advocaat is tevreden met het oordeel. Het is een eerste uitspraak van een Duitse rechter in de zaak. De aanklacht van Erdogan tegen Böhmermann voor belediging van een buitenlands staatshoofd moet nog worden behandeld.

Dinsdag 4 oktober 2016

Het Duitse Openbaar Ministerie heeft het gerechtelijk onderzoek naar komiek Jan Böhmermann gestopt. Het gaat om de aanklacht van belediging van een buitenlands staatshoofd volgens artikel 103 van het Duitse wetboek van strafrecht. Het OM denkt belediging van een buitenlands staatshoofd niet te kunnen bewijzen. Daarbij was het gedicht bedoeld als voorbeeld van grensoverschrijdende laster en in die context moet het dus ook worden beoordeeld, volgens het OM. Erdogans advocaat laat weten bezwaar aan te tekenen tegen de beslissing. Jan Böhmermann reageert een dag later op de uitspraak met deze video:

Donderdag 6 oktober 2016

De afschaffing van de wet op majesteitsschennis is onderwerp van gesprek van een topoverleg van de coalitiepartijen van CDU/CSU en SPD. Dat meldt de Rheinische Post. Het plan om paragraaf 103, die belediging van een buitenlands staatshoofd verbiedt, op te heffen is een reactie op de affaire-Böhmermann. De bedoeling is dat de paragraaf nog deze regeringsperiode wordt geschrapt.

Woensdag 2 november 2016

Bij de rechtbank in Hamburg begint de civiele zaak tegen komiek Jan Böhmermann. De zaak is het gevolg van de persoonlijke aangifte van de Turkse president Erdogan tegen Böhmermann volgens artikel 185 van het Duitse wetboek van strafrecht. De vraag is of Böhmermanns gedicht nog onder de vrijheid van meningsuiting en kunst valt, of dat hij de persoonlijke rechten van Erdogan heeft

aangetast. In mei bepaalde de rechtbank in Hamburg dat Böhmermann delen van zijn smaadgedicht niet mag herhalen (zie hierboven). De uitspraak van de civiele procedure die vandaag begint, staat gepland voor 10 februari 2017.

Het Oberlandgericht in Koblenz laat weten dat een strafrechtelijke zaak tegen Böhmermann niet meer aan de orde is. Het OM had het gerechtelijk onderzoek volgens artikel 103 (belediging van een buitenlands staatshoofd) begin oktober gestopt (zie hierboven). Daartegen had Erdogan in Koblenz in beroep kunnen gaan, maar het Oberlandgericht laat nu weten dat de zaak sinds eind oktober is verjaard. In de mediawet van de deelstaat Rijnland-Palts (waarin Koblenz ligt) is bepaald dat beledigingen die via de media worden gedaan na zes maanden verjaren. Erdogans advocaat verwijt het OM de zaak te hebben vertraagd, zodat hij nu niet meer in beroep kan gaan. Deze ontwikkelingen in de strafrechtelijke zaak hebben geen invloed op de civiele procedure die in Hamburg loopt.

Woensdag 25 januari 2017

De bondsregering besluit het wetsartikel over majesteitsschennis af te schaffen. Artikel 103 verbiedt belediging van een buitenlands staatshoofd en wordt, als de Bondsdag er ook mee instemt, per 1 januari 2018 geschrapt uit het wetboek van strafrecht. Het is een reactie op de affaire-Böhmermann. Het beledigen van buitenlandse staatshoofden blijft overigens strafbaar als de wet op majessteitsschennis wordt afgeschaft, maar het is dan net zo strafbaar als het beledigen van andere mensen. Er kan niet, zoals nu het geval is, een zwaardere straf voor worden opgelegd.

Vrijdag 10 februari 2017

De rechtbank in Hamburg bepaalt dat Böhmermann bepaalde passages van zijn gedicht 'Schmähkritik' over Erdogan niet meer openbaar mag maken. Het gaat onder meer om de delen waarin hij Erdogan een geitenneuker en een pedofiel noemde. Met het verbieden vandeze passages komt de rechtbank in Hamburg deels tegemoet aan de aanklacht die Erdogan heeft ingediend tegen Böhmermann volgens artikel 185 (zie hierboven bij 2 november 2016). Erdogan had het gedicht in zijn geheel willen laten verbieden.

Woensdag 12 juli 2017

Erdogan gaat in hoger beroep tegen het gedeeltelijke verbod van Böhmermanns gedicht. Hij wil het hele gedicht laten verbieden. Volgens zijn advocaat zijn de zes regels die nu nog zijn toegestaan ook beledigend. Böhmermann tekende in maart al beroep aan tegen de uitspraak van de rechter in februari: hij wil juist van het verbod af. Volgens hem valt het gedicht onder de kunstvrijheid omdat het satire is.

Woensdag 6 september 2017

Jan Böhmermann dreigt met een klacht tegen kanselier Merkel. Hij wil dat ze kritiek op zijn gedicht terugneemt. Merkel had zijn gedicht vrijwel direct nadat het was uitgezonden "bewust kwetsend" genoemd. Volgens Böhmermanns advocaat Christian Schertz was dat een "juridisch oordeel van het werk van mijn cliënt, dat gelijkgesteld kan worden met een voorveroordeling". Böhmermann eist binnen een week een verklaring van Merkel waarin ze het oordeel onrechtmatig noemt, anders wil hij haar aanklagen. Merkels woorden hebben ernstige gevolgen gehad, aldus de advocaat.

Dinsdag 15 mei 2018

Delen van het Böhmermanns gedicht 'Schmähkritik' over president Erdogan blijven verboden. Dat heeft het Oberlandgericht in Hamburg bepaald en sluit daarmee aan bij het oordeel van de rechtbank in Hamburg van februari 2017. Het Oberlandgericht is er niet van overtuigd dat het gedicht valt onder de "kunst in de zin van de grondwet". Daarvoor mist het de nodige "Schöpfungshöhe" (vrij vertaald: creatief niveau. Het is een begrip dat ook in het auteursrecht wordt gebruikt, waarbij het gaat om de individualiteit en de originaliteit van een werk). Erdogan wilde dat het hele gedicht verboden werd, Böhmermann wilde juist van het gedeeltelijke verbod af. De Duitse komiek heeft aangekondigd nu naar het Duitse Constitutioneel Hof te stappen.

Dinsdag 16 april 2019

Een rechtbank in Berlijn wijst een klacht van Böhmermann tegen Merkel af. Böhmermann wilde dat ze haar kritiek op zijn gedicht terugnam. Merkel had het programma vrijwel direct nadat het was uitgezonden in een telefoongesprek met de toenmalige Turkse premier Davutoglu in 2016 "bewust kwetsend" genoemd. Zij gaf kort daarna zelf toe dat ze dat niet had moeten zeggen. Böhmermanns advocaat Christian Schertz liet in 2017 weten dat hij Merkels opmerking beschouwt als een "juridisch oordeel van het werk van mijn cliënt, dat gelijkgesteld kan worden met een voorveroordeling". Dat is volgens hem in strijd met de wet. Maar volgens de rechter is niet te verwachten dat Merkel de uitspraak nog een keer doet. Ook weegt mee dat ze zich er zelf al van had gedistantieerd.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/16131/chronologie-affaire-bohmermann>